

tamque subitam ab angelo factam fateamur necesse est, cum visus fuerit non à Davide solum, sed etiam ab aliis cum districto gladio ad aream Areuna. Aliquid simile audimus ætate Gregorii, à quo pestis, quæ nihilo videtur hæc benignior, immissa creditur, in qua visus est Angelus ad molem Adriani cum cruento gladio, quasi quod reliquum erat in urbe vastaturus, à quo moles illa propter illum eventum sancti Angeli Castrum vocatum est.

NUNC ERGO DELIBERA, ET VIDE, QUEM RESPONDEAM EI QUI ME MISIT SERMONEM. Mira Dei in his prophetæ verbis apparet benignitas, qui non prius de supplicio statuit, quam Davidis præcessisset electio. Expectabat itaque Deus, ut humano modo loquar, quid David ipsi per prophetam significatum vellet, ut ad illius votum supplicii acerbiter et modum attemperaret. Quod quidem neque iudices faciunt, neque qui aliis in quâlibet aliâ administratione præsumunt, qui nunquam à reis, subditisque rogant, quid illi aut velint aut sentiant, sed illis omnino reluctanter, quod ipsis suo arbitratu collibuerit, jugum aut supplicium imponunt.

VERS. 14. — COARTOR NIMIS, SED MELIUS EST UT INCIDAM IN MANUS DOMINI (MULTE ENIM MISERICORDIÆ EJUS SUNT), QUAM IN MANUS HOMINUM (1).

(1) S. Chrysost. hom. 29 in Epist. ad Rom., ostendit Davidem fuisse bonum pastorem, quia juxta Christi Domini sententiam, Joan. 10, v. 11, animam suam dabat pro ovibus suis. « Propterea, inquit, in optione suppliciorum illorum non famem elegit, non hostilem persecutionem, sed immissam à Domino mortem, per quam sperabat alios quidem fore securos; se verò ante reliquos omnes è medio tollendum. » Unde ait: *Ego sum qui peccavi, ego iniquè egi: isti, qui oves sunt, quid fecerunt? Vertatur, obsecro, manus tua contra me.* Nam, ut bene D. Chrysost. addit, « vellunt cabantur viscera ipsius cadentibus illis, tanquam si genuini necarentur filii. » Unde S. Ambros. Apolog. 1 Davidis cap. 7: « Quo facto, inquit, (id est, oratione pro subditis) statim dignus sacrificio judicatus est, qui absolutione æstimabatur indignus. » Et inferius: « Nec mirum, inquit, si tali oblatione pro populo, peccati sui adeptus est veniam, cum Moyses offerendo se Domino pro plebis errore etiam plebis peccata deleverit. »

(Corn. à Lap.)

Il vaut mieux que je tombe entre les mains du Seigneur, puisqu'il est plein de miséricorde, que dans les mains des hommes. David, dit saint Ambroise, rend gloire à la bonté de Dieu, en se soumettant à sa justice, et par cette soumission si pleine de sagesse, il a désarmé en quelque sorte l'indignation de son juge, et il a fait, pour user de l'expression de l'Écriture, que sa miséricorde s'est repentie du mal que sa justice avait résolu de faire: *Pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ.* (Sacy.)

Hæc verba directò respondent verbis quæ habentur in Paralipomenon, ubi pestilentia, gladius dicitur Dei, et persecutio alia gladius hominum. Dum itaque gladium, aut, quod idem est, manum eligit Domini, pestem utique eligit, quam homo non potest aut non solet immittere, sed Deus, qui solus in elementa aut naturæ vires potestatem habet. Cum igitur in quamcumque partem oculos verteret, impendere sibi rei que publicæ grande videret inferturum in illis rerum angustiis, maluit à peste, id est, à Domini manu, quam ab hominum gladio, qui durior est, quemque non ita facile in vaginam misericordiæ recondit, exerceri ac pati: nôrat enim solere divinum pectus quantumlibet offensum, peccatorum poenitentia et lacrymis ad misericordiam inflecti.

Hic putat Josephus, et ex eo Theodoretus quæst. 37, Rabanus et Historia schol., elegisse Davidem illud malum, quod sibi videbat cum populi etiam ignobili turbâ futurum esse commune. Si enim ab hoste bellum immineret, ipse hostilem furorem effugeret, cum viros haberet secum strenuos, bellicque peritos, et munita loca, quæ hostium aut frangerent aut retardarent impetum; at imbelli plebi, quæ nihil haberet quod hostibus opponeret, pereundum erat, atque ideò illi punirentur gravius, in quibus minus hæreret culpæ. Deinde si famem ingrueret, nihil ille gravius pateretur, cum domum haberet à re frumentaria satis instructam, alii non ita. Elegit ergo pestem, quam æquè subeunt imbelles et robusti, summi atque infimi, quia eundem omnes hauriunt spiritum, eidem subsunt cælorum atque elementorum injuriæ. Ita illi cogitant, sed sanè rationem illam adducit David à divinæ elementæ sumptam magnitudine, quam facile flectunt miserorum lacrymæ, cum tamen hominum ingenia obstinato furore persequantur injurias, neque noxam remittant, si quando in illos peccatum fuerit.

Addo ad extremum non fuisse contrarium Davidis, atque Susannæ votum, licet hæc in hominum, ille in Dei manus incidere maluerit. Hæc dixit: *Melius est mihi absque opere incidere in manus vestras.* Ille: *Melius est ut incidam in manus Domini, quam in manus hominum.* Sed sanè Davidis ac Susannæ consilia et vota contraria non sunt. Proponebatur Davidi corporale malum, quod tam Deus poterat, quam homines infligere: elegit pestem, quæ à Deo, non vim hostilem, quæ ab homine etiam infertur, et à mortali manu, At Susannæ

mors proponebatur corporis et animæ; proponebatur peccatum, cujus Deus severus est ultor, et externa violati tori suspicio, quam leges damnant, quæ, non nisi quæ humano produntur testimonio, considerant. Sed maluit in hominum manus incidere, qui externam peccati speciem condemnant et puniunt, quam in Dei manus, qui intimos novit sensus, neque in aliud nisi in peccatum, quod aversatur et horret, suæ severitatis exerit aculeos. Hæc eadem nos in nostris commentariis ad cap. 13 Danielis.

VERS. 15. — IMMISITQUE DOMINUS PESTILENTIAM IN ISRAEL DE MANE USQUE AD TEMPUS CONSTITUTUM. Cum primum David è tribus malis pestilentiam elegit, eodem temporis vestigio grassari cepit in populum dira contagio. Manè surrexit David, supra versiculo 11, et manè statim adfuit cum divino mandato Gad propheta, et ita brevi res peracta fuit, ut eodem mane pestis horribilis divinitus immissa populum invaderet, quæ de mane exorsa ad tempus usque constitutum grassata est. Quod tamen sit constitutum illud tempus in quo sævire desiit lues illa funesta, incertum est. Quidam tempus esse prandii crediderunt, quod ad sextam sumitur, ita ut sex tantum horas vis illa pestilens durarit. Ita Josephus, Theodoretus q. 37, Histor. Schol., Ambrosius in Psal. 37. Sic autem eo loco Theodoretus: « Trium, inquit, dierum Deus mortem minabatur, sex autem horis solum mortem intulit. Si dies autem numerentur cum noctibus, invenitur pars solum duodecima minarum illata esse populo. » Idem Origenes homil. 16 in Numeros. Eadem Ambrosius supra. « Qui proposuerat mortem triduo exercere in terrâ, ne unum quidem diem passus est præterire, sed ad horam prandii libenter indulsit. » Et paulò post: « Numquid aliquid miserationis est crimen, quia plus minatur et minus exigit qui in remuneratione præmiorum suarum promissa custodit, in exactione poenarum præscriptum remordet? Cum irascitur in reum, differt; cum miseretur, properat ut absolvat; terret, ut corrigat; admonet, ut emendet; prævenit, ut ignoscat. » Quæ celeritate atque æstu pestis ingruerit, describit eleganter Josephus lib. 7, c. 10, et fortasse verè, sanè si res tota sex tantum horis transacta fuit, satis verisimiliter. Sed cur tempus prandii tempus debeat vocari *constitutum*, non video; neque enim hora prandii ita celebris est inter Hebræos, ut hoc sibi nomen vindicare

S. S. X.

debeat. Tempora illa sanè magis nota sunt, quæ homines orationis ac sacrificiorum gratia solent obire. Quare alii, meo judicio, melius tempus esse putant vespertinum, quando sacrificium juge, quod à vespere nomen sibi sumpsit, immolatur. Ita putat Hieronymus, aut, Hieronymo referente, Hebræi, in eorum Traditionibus. Cui ex parte subscribunt Dionysius, Emmanuel Sâ, Lyranus et Hugo. Alii ad tempus usque extendunt illius sacrificii, quod in aræ Areuna Jebusæi obtulit David. Ita Cajetanus, inclinât Dionysius; Abulensis tempus constitutum triduanum spatium opinatur, quia illud Deus pesti præfinivit. A quâ ego sententiâ non totus abhorreo, quia non video cur alia tempora ab aliis designata appellari potuerint constituta, sine adjectione ullâ. Quæ una ratio multarum instar est; neque habemus tempus illud à Deo in breviora spatia fuisse contractum. Neque pestis illa videtur ab initio tentasse Jerosolymam, sed postquam provincias alias, in quibus septuaginta hominum millia cecidere, dirâ cæde fedavit. Ita putat Histor. Schol., et indicat non admodum obscure sacer ipse textus, dum supradictam præmisit eladem, et deinde subdidit ultoris angeli in Jerosolymam adventum. Hæc mihi sententiâ satis est probabilis; sequor tamen communem magis, et puto ad sacrificium usque vespertinum sævisse pestem: tunc verò jubente Domino consedisse. Neque credo Davidem expectasse triduo, ut poenitentiam ageret et oraret Dominum, et cum principibus majoribusque natu populi indutum cilicio in terram cecidisse; aut angelum non nisi post triduum venisse Jerosolymam, postquam in aliis provinciis fedâ peste multatis tres ferme dies posuisset. Rationes istæ non admodum premunt, aliquam tamen rei admodum dubiæ conjecturam faciunt.

VERS. 16. — CUMQUE EXTENDISSET MANUM SUAM ANGELUS SUPER JERUSALEM, UT DISPERDERET EAM, MISERTUS EST DOMINUS. Modus iste loquendi, sicut aliquid ostendit de furore Domini, studioque vindictæ fuisse remissum, sic etiam indicat aliquid de constituto vindictæ tempore fuisse sublatum. Cum igitur grassatus esset ultor angelus per alias provincias, stragemque edidisset ingentem, venit tandem eo consilio atque animo Jerosolymam. Cumque jam illam pestilenti plagâ percussisset, repressus à Deo, qui jam initio res Solymitanas intuebatur, ab ulteriore plagâ manum, ferrumque continuit. Cur autem cum provincias alias dirâ labe fe-

16

daverit, à Jerosolymæ cæde sævientem angelum Dominus cohibuerit, non facile assignari potest idonea ratio. Ego duas subodor; altera est, quia civitatem illam inter alias omnes diligebat Dominus, quia ibi viderat ab Israelitici populi conditore Abrahamo oblatum esse in filio Isaac illustre sacrificium, et quia ibi habiturus esset templum, quod multis quotidie caleret sacrificiis et divinis laudibus perpetuo resonaret. Unde David Ps. 86, cecinit: *Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob.* Et quia ibi fortasse impensus esset tabernaculo semisiclus, quem lex in populi numeratione decreverat; quare aut peccatum in eo populo non erat, quod dira, atque funesta lues expiaret; aut certe non ita patebat latè, ut diutius ibi pestis insidere debuerit. Quod sic ego conjectabam, quia Solymitani cives, quorum fuerunt numerata capita, norant quid esset à lege constitutum de siclo, cum ibi sacerdotes essent et periti legis, à quibus et ante sæpè, et eo temporis articulo discernere poterunt. Cum autem intra civitatis moenia haberent tabernaculum, quod præsens clamare, et debitum sibi siclum exigere videretur, verisimile est ab illis hoc pietatis officium non fuisse neglectum. Secus erat de civitatibus aliis, quæ longius aberant à tabernaculo, quæ non ita explicatam habuere legem, et in transmittendo siclo aliquid erat subeundum molestiæ.

ERAT AUTEM ANGELUS DOMINI JUXTA AREAM AREUNA JEBUSÆI. Qui modò Areuna dicitur, lib. 1 Paral. c. 21, vocatur Ornam, aut quia Jebusæus iste binominis erat, aut quia Jebusæorum dialecto qui ab Hebræis Areuna, idem à Jebusæis Ornam appellatur. In Paralipomenon autem, ut sæpè dictum est, aut suppletur quæ in libris Regum omituntur, aut explicantur magis, quæ dicta prius videbantur obscurius. Cum Jebusæus ille duobus notaretur nominibus, aut certè uno tantum, sub dialecto duplici, oportebat ut sub utrâque voce cognosceretur ab omnibus, qui sedem religiosissimo sacrario, templo nimirum à Salomone constructo, tribuisset. Illum porrò locum apparet sub id tempus vacuum esse ab habitatorum frequentia, quandoquidem in eo Jebusæus ille cum bobus ac tribulâ fruges triturbat, et non domus, sed area vocatur, id est, pars agri potiùs deserti, quàm civitatis ab aliis habitata. Quod si ita est, non exercebat tunc angelus in civitate cædem, quia reverà in civitate frequenti civibus non erat, sed in vicino loco, quem

postea, post templi fabricam, magna civium multitudo complevit. Exeruisse autem cædem paulò ante constat ex v. 16: *Ait (Dominus) angelo percutienti populum: Sufficit nunc, contine manum tuam.* Et idem clarius in lib. Paral. v. 15, nisi dicamus non esse directum angelum supra aream Jebusæi, sed ad illam civitatis regionem, quæ proximè distabat ab areâ. Sed videtur verisimile, cum angelus à cæde cessare jussus est, excessisse ex urbe cum gladio tamen districto, et stillante sanguine, et stetisse juxta aream, facie fortasse horribili ac minaci, innoxium tamen, quia ut sibi jam Deus temperàrat ab irâ, sic etiam ille temperabat à cæde.

Illum verò angelum jam antè viderat David, antequàm extra civitatem exiret ad aream, cum stragem ederet in civitate, et oràrat ad Dominum ut manum contineret à cæde. Id colligo ex versu 17: *Dixitque David ad Dominum, cum vidisset angelum cædentem populum,* etc. An verò alii hoc tempore angelum viderint intentum cædi, non omninò constat; vidisse tamen illum seniores populi, ex lib. Paral. v. 16, satis est verisimile. Nam ante Davidis orationem, quam nuper dicebamus habitam esse, dum adhuc angelus cives interficeret, cecidisse dicuntur timore concussos. *Levansque David oculos suos, vidit angelum Domini stantem inter cælum et terram, et evaginatum gladium in manu ejus, et versum contra Jerusalem; et ceciderunt tam ipse, quàm majores natu vestiti cilicis proni in terram.* Cum autem ad aream stetisset angelus, visus fuit ab Areuna, et à quatuor filiis, ut liquet ex libro toties citato Paralipomenon vers. 21.

VERS. 17. — EGO SUM QUI PECCAVI, etc., ISTI, QUI OVES SUNT, QUID FECERUNT? VERTATUR, OBSECO, MANUS TUA CONTRA ME. Hanc orationem, ut dixi, habuit David, antequàm angelus vindicem gladium cohiberet à cæde; et ideò obsecrat, ut gladius in aliorum capita hostiliter intentus, in suum caput convertatur. Neque enim, inquit, alii quidquam admisere tantum, quod tam severo supplicio expiari debeat; omnem dicit se sustinuisse culpam, atque ideò sibi uni totum deberi supplicium. Quare non recusat quidvis ab irato Deo, quantumvis durum et horribile pati, dummodò calamitatis illius populum exortem esse videat. Eodem spiritu dixit Jonas cap. 1, v. 12: *Tollite me, et mittite in mare, et cessabit mare à vobis: scio enim ego quoniam propter me tempestas hæc grandis venit super vos.* Et quidam

ex profanis, licet non eodem aut sensu aut spiritu:

Propter me mota est, propter me desinat ira,

Sinique ego sævitie causa modusque tuæ.

De hæc Davidis penitentiâ, quâ in se unum totum illius supplicii pondus derivat, multa dicunt et gravissima Patres. Vide Theodoretum q. 37, Chrysostomum in Ps. 140, Ambrosium lib. de Penitentiâ, c. 9, et in Ps. 37, optimè et latè; et Apologiâ pro David c. 7. Cujus duo tantum testimonia referam, quæ Dei bonitatem, et vim admirabilem penitentiæ ostendunt. Sic de penitentiâ in Apologiâ: *Quàm illud admirabile, quòd angelo ferenti plebem se obtulit! Hoc facto statim dignus sacrificio judicatus est, qui absolute æstimabatur indignus. Nec mirum, eum et Moyses offerendo se Domino pro plebis errore, etiam plebis errata deleverit.* Eadem penè Theodoretus q. 37: *Digna sunt admiratione ipsa verba regis; ignorans causam, suum peccatum vocavit, quod fuerat factum; et ut in suum genus justa ferretur sententia supplicavit, utens verbis boni pastoris, imitans filium suum et Dominum, qui animam suam posuit pro ovibus.*

VERS. 18. — VENIT AUTEM GAD AD DAVID IN DIE ILLA, ET DIXIT EI. Vide quàm sit potens peccatorum confessio, et animus, qui peccati conscius, et illud detestatus, in omne se discrimen et laborem offert. Vixdum peccatum suum confessus fuerat David, et quodcumque Deus imponere vellet pondus admiserat, cum per prophetam admonet, quomodo possit indictum antè supplicium declinare, et inire rursus gratiam apud Deum, à quâ prius exciderat.

ASCENDE, ET CONSTITUE ALTARE DOMINO IN AREA AREUNÆ JEBUSÆI (1). In lib. 1 Par. c. 21, v. 18,

(1) Tropol. Angelom.: *Areuna*, inquit, interpretatur *arca*, et *Ornam* latine resonat, *lumen nobis*. Bene ergo cum Deum pro offenso, quo peccavit, placare vellet, altare jubetur in areâ Areunæ vel Ornam constituere, ut inde unusquisque conjiciat, quia aliter divinitas ab homine placari non potest, nisi in areâ cordis, per lumen rectæ fidei, et veræ dilectionis, altare illi devotæ humilitatis constituat, in quo sacrificium piæ confessionis ac laudis Deo acceptabile offerat. Quod rectè per eundem prophetam in Psalmis manifestatur, ubi dicitur ex personâ Domini: *Sacrificium laudis honorificabit me.* Et iterum: *Sacrificium*, inquit, *Deo, spiritus contribulatus; cor contritum et humilatum, Deus non spernit.*

Allegor. David hic sacrificans in areâ Areu-

docemur à quo fuerit propheta Gad instructus, ut doceret Davidem quomodo à suo, suorumque capite gladium averteret, quem tunc angelus gestabat in manu. Unde colligimus, quàm sint angelorum et Domini sensus consentientes, quàm idem nolint, idem velint, in idem omninò eadem animorum consensione conspirent. Iustus Dominus et dolens non tam pergit, quàm rapitur ad inferendum homini supplicium, ultrò è suæ naturæ bonitatè ad benè de hominibus merendum adducitur. Sic angelus, etiam cum habet in ultrice dexterâ cruentum gladium, peccatorum incolumitati consulit, et quâ ratione ictum vel declinet, vel eludat, admonet. Ex quo planè discimus hunc angelum bonum esse, quando et ipse vulnus inferre recusat, et illa fieri jubet, quæ Deum honorant, et ipsius benevolentiam conciliant. Est sanè quàm verissimum interdum Deum spiritibus uti apostatis et malis, ad malorum vindictam aut bonorum exercitium, ut docent exempla quamplurima. Sanè angelus erat malus, qui Job fortunis spoliavit et filiis; mali item, qui arreptitios obsident et exagitant. Nec defuit qui putaret angelos tantum malos divinæ justitiæ vindices esse, et per illos solum Deum exigere à peccatoribus pœnas, aut vexare bonos. Ita Isidorus lib. 1 Sententiarum c. 12, v. 18: *Quoties, inquit, Deus quocumque flagello huic mundo irascitur, ad ministerium vindictæ apostatæ angeli mittuntur, qui tamen divinâ potestate coercentur, ne tantum nocent quantum cupiunt. Boni autem angeli ad ministerium salutis humanæ deputati sunt.* Ex Isidoro sumpsit Burcardus lib. 20, c. 54. Sed frequentes alii contra sentiunt, et docent aliquando bonos spiritus vindices esse divinæ justitiæ. Imò et pleraque supplicia eorum, quæ in Scripturâ sacrâ legimus, bonorum angelorum ministerio sumpta docent antiqui Patres. Vide Augustinum, ad illud Ps. 77: *Immissiones per angelos malos*, ubi hæc de re multis. Egimus nos hæc de re pluribus in nostris commentariis in Daniele ad c. 5, v. 20, ubi id exemplis plurimis, et Patrum testimonio probavimus. Hunc angelum bonum fuisse nemo potest ambigere, cum illius verbis propheta fuerit obsecutus, et modum ostenderit nam iramque Dei placans, et pestem sedans, typus erat Christi, qui in eodem loco (Calvaria enim mons vicinus est monti Moria, ejusque quasi pars et jugum) seipsum in hostiam pro peccato Patri immolaturus iram ejus erat placaturus, mortemque præsentem et æternam à nobis ablaturus. (Corn. à Lap.)